

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 314.743(497.6=163.6 Tuzla)
Prejeto: 2. 12. 2005

Zveza Slovencev Tuzla – Udruženje Slovenaca Tuzla

GAŠPER ŠMIDmagister zgodovinskih znanosti, višji svetovalec I
Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, SI-1127 Ljubljana
el. pošta: gasper.smid@gov.si**ŽARKO ŠTRUMBL**višji svetovalec II
Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, SI-1127 Ljubljana
el. pošta: zarko.strumbl@gov.si

IZVLEČEK

Avtorja sta predstavila delovanje Zveze Slovencev Tuzla – Udruženje Slovenaca Tuzla. Prve večje skupine Slovencev so se v Bosni in Hercegovini naselile v rudniških bazenih že konec 19. stoletja. Po razpadu nekdanje Jugoslavije in ob vojni v Bosni in Hercegovini pa so se znova zavedeli svojih korenin in se organizirali in druženje državljanov slovenskega rodu je 18. avgusta 1993 preneslo v društvo – zvezo, ki po preverjenih virih deluje še danes, tudi s pomočjo matične domovine.

KLJUČNE BESEDE: *Zveza Slovencev Tuzla, Udruženje Slovenaca Tuzla, izseljenstvo, Slovenci po svetu, Slovenci v Bosni in Hercegovini, slovenska izseljenska društva*

ABSTRACT

THE ASSOCIATION OF SLOVENES TUZLA (TRANSLATION FROM SLOVENE) – THE ASSOCIATION OF SLOVENES TUZLA (TRANSLATION FROM SERBO-CROATIAN)

Both authors have introduced the activity of The Association of Slovenes Tuzla (translation from Slovene) – The Association of Slovenes Tuzla (translation from Serbo-Croatian). As early as the end of the 19th century, the first larger groups of Slovenes settled in the mining basins in Bosnia and Herzegovina. After the disintegration of the former Yugoslavia and moreover during the war in Bosnia and Herzegovina, they became aware of their roots again and as the consequence, the informal amical society of the citizens of the Slovene origin had changed into a more important and formal one and it was transformed into an association – society, which according to the authenticated sources, has been active to this very day, thanks to the help and assistance of the original native country as well.

KEY WORDS: *The Association of Slovenes Tuzla (translation from Slovene), The Association of Slovenes Tuzla (translation from Serbo-Croatian), emigration, Slovenes Around the World, Slovenes in Bosnia and Herzegovina, Slovene emigration associations/societies*

Uvod

Za podobo narodne kulture in zgodovine je zelo pomembno tudi kulturno ustvarjanje Slovencev v izseljenstvu in zamejstvu. Ker je prav kultura v najširšem pomenu besede tista, ki slovenstvo še stoletja ohranja pri življenju, je nujno potrebno, da kulturna politika Republike Slovenije ustvarja možnosti za njen obstoj in razvoj ter ohranitev. Pri tem mora v prvi vrsti upoštevati dejanski položaj Slovencev po svetu, pristop držav, v katerih živijo, do vprašanj večkulturnosti nasploh in ne nazadnje tudi do Republike Slovenije, hkrati pa mora biti uglasena z odnosi s temi državami. Upoštevati mora tudi dejstvo, da se položaj Slovencev v zamejstvu bistveno razlikuje od položaja Slovencev po Evropi, v čezmorskih državah in še posebej v državah nekdanje Jugoslavije. Slovenski narod velja za enega najmanjših slovanskih narodov. In vendar sodi med narode, ki imajo glede na skupno število pripadnikov zelo visok odstotek ljudi razpršenih po svetu. Proces izseljevanja se je pri Slovencih začel že v 16. stoletju, izseljevali so se tako rekoč na vse konce sveta, in to kot vojaki, izobraženci, delavci po Evropi (Dunaj, Praga, Pariz, Milano, Moskva, Wroclav, Bosna, Hrvaška, Srbija, Porenje–Westfalija) ali pa kot dojilje v Egipt, Azijo, predvsem pa v čezmorske dežele. O tem, koliko naših ljudi je odšlo na tuje, ni točnih podatkov. Po grobih ocenah naj bi zunaj meja matične domovine živela kar ena petina ali okrog pol milijona Slovencev. Vzroki za izseljevanje pa so bili različni, od zgodovinskih, ekonomskih, socialnih, političnih do kulturnih. Izseljevali so se v štirih glavnih valovih. Prvi val konec 19. stoletja je bil izrazito ekonomske narave, drugi val v dvajsetih letih 20. stoletja so poleg ekonomskih razlogov zaznamovali pritiski italijanskega fašizma, tretji val po II. svetovni vojni je predstavljalo izrazito politično izseljenstvo, zadnji večji val v šestdesetih letih pa je zopet predstavljal ekonomske izseljence.

Slovence zunaj Republike Slovenije lahko razdelimo na tri kategorije:

- tiste, ki so jih zgodovinski in politični dogodki odrezali od matičnega narodovega telesa in kot avtohtone manjšine živijo v sosednjih državah (Italiji, Avstriji, na Madžarskem in na Hrvaškem);
- tiste, ki so se zaradi takšnih ali drugačnih razlogov prostovoljno izselili v tuje države in zdaj živijo in delujejo kot izseljenci (sem prištevamo tudi kategorijo, ki so jo oblasti v nekdanji skupni državi poimenovali zdomci, tj. delavci na začasnem delu v tujini);
- po osamosvojitvi Slovenije pa se pojavlja še tretja kategorija, to so Slovenci, ki živijo v nekdanjih republikah nekdanje Jugoslavije, ki so zdaj po večini samostojne države.¹

Po neuradnih podatkih živi na območju nekdanje Jugoslavije 35.000 do 40.000 Slovencev;² pri tem niso upoštevani Slovenci na Hrvaškem, ki so kategorija zamejskih Slovencev, saj živijo v državi, ki meji na Slovenijo, torej Slovenci, ki živijo v Bosni in Hercegovini, Republiki Makedoniji in državi SČG.³

Slovenci so začeli prihajati v industrijska središča v Bosni in Hercegovini, kot so Zenica, Kakanj, Breza, Tuzla, Banovići že pred 120 leti. Z odprtjem rudnika "Kreka" leta 1885 se je pokazala potreba po večjem številu tujih delavcev, posebno strokovnjakov. Med njimi je bilo veliko Slovencev. Niso pa bili samo rudarji. Prišli so tudi strokovnjaki raznih profilov. Kasneje, leta 1919, ko so rudarji "Kreke" stavkali, je upravi rudnika z lažno obljubo uspelo dobiti iz Slovenije 200 rudarjev. Le-ti pa so se takoj pridružili stavkajočim rudarjem "Kreke". Od tedaj so bili Slovenci vključeni v vseh strukturah rudnika. Njihovi potomci še danes živijo v Tuzli. Prišlo je do adaptacije in tudi do asimilacije. Slovenci so se v preteklih časih z rama ob rami bojevali s pripadniki drugih narodov za svobodo in človekove pravice. Niso zbudili večje pozornosti javnosti, vedelo pa se je, da so primer marljivosti in poštenja. V najhujših časih, ko je bila v Bosni in Hercegovini vojna na vrhuncu, ko je bila vsaka družina na pragu eksistence, je skupina vidnih Slovencev v Tuzli oblikovala iniciativni odbor, katerega naloga je bila, da se Slovenci in njihovi potomci organizirajo v "Društvo Slovencev Tuzla".

Ustanovitev Zveze Slovencev Tuzla

Osnovni programski cilj Združenja prebivalcev Tuzle, slovenskega rodu Udruženje građana slovenačkog porijekla Tuzla je bil sprva le golo preživetje oziroma zagotavljanje humanitarne pomoči, šele drugi pa spoznavanje in druženje občanov slovenskega rodu ter članov njihovih družin, ohranjanje slovenskega jezika in slovenskih narodnih običajev ter širše spoznavanje kulture, gospodarstva in zgodovinskih tradicij Republike Slovenije in slovenskega naroda.

¹ Analiza stanja na področju, Slovenci zunaj Republike Slovenije, Ljubljana 2002, str. 208.

² Prav tam, str. 219.

³ Skupnost držav Srbije in Črne gore.

Ustanovna Skupščina "Združenja Slovencev Tuzla" je bila 18. avgusta 1993 v hotelu Tuzla v Tuzli. Ustanovitev tega društva je bila 100 let prepozno. Združenje je v zadnjih 10 letih obstoja dobro delovalo in nadomestilo veliko izgubljenega časa. V vojnih letih so iz Slovenije prihajale humanitarne pošiljke, ki so veliko pomenile za več kot 1400 članov Združenja; bili so presrečni ob bogati vsebini paketov, ki so jih dobili, in so bili neizmerno hvaležni Republiki Sloveniji.⁴

Slovenci v Bosni in Hercegovini delujejo tudi v Sarajevu. Tam je zelo prizadevno Slovensko kulturno društvo Ivana Cankarja. Izdaja glasilo Zora Cankarjeva, prireja odmevne razstave, skrbi za poučevanje slovenskega jezika itd. V Banjaluki deluje Zveza Slovencev Republike srbske. Slovenci so organizirani tudi v Zenici, Kaknju, Travniku itd.

Statut in program dela Zveze Slovencev Tuzle – Udruženja Slovenaca Tuzla

Kot je bilo že povedano, je bila na osnovi številnih dejavnosti iniciativnega odbora 18. avgusta 1993 v hotelu "Tuzla" v Tuzli ustanovna skupščina Združenja Slovencev Tuzla. S tem dnem je prenehal delovati iniciativni odbor in vse zadeve so prevzeli legalno izvoljeni organi Združenja. Na osnovi 11. člena Zakona o združevanju državljanov⁵ je inavguralna skupščina Zveze Slovencev Tuzle in okolice Republike Bosne in Hercegovine (18. 8. 1993) sprejela statut Zveze Slovencev Tuzla, Republika Bosna in Hercegovina.

Združenje Slovencev v Tuzli in njeni okolici je zveza državljanov slovenskega rodu, ki povezuje in svobodno in prostovoljno združuje državljane slovenskega rodu, ne glede na ideološke, verske, strankarske in druge pripadnosti za uresničevanje osebnih in skupnih interesov. Skrajšano ime je Zveza⁶ (Slovencev Tuzla, Republika Bosna in Her-

cegovina). Njen sedež je v Tuzli, v Ulici Maršala Tita št. 155.

Za boljšo obveščenost je že novembra 1993⁷ izšla prva številka Informatorja⁸ – časopisa Združenja Slovencev Tuzle. Do prvega natisa Informatorja je imel upravni odbor enajst sestankov. Poslal je pisma Rdečemu križu Slovenije, prošnjo za včlanjenje v Slovensko izseljensko matico Republike Slovenije ter pisno predstavniku Združenja Slovencev v Kaknju, ki je bil že več kot pet mesecev v Ljubljani, ter od njega zahteval navezavo stika z vlado Republike Slovenije. Na začetku na nobeno pismo ni bilo odgovora. Oblikovan je bil informacijski center. Pripravljali so tudi anketni list in članske izkaznice.⁹ Arhiv Republike Slovenije hrani omenjene dokumente in tudi pooblastilo Združenja Slovencev Tuzle za gospo Ano Lorger, predsednico nadzornega odbora Združenja, da v Sloveniji zastopa člane iz Tuzle v vseh vprašanih meščanskih, državljanskih in humanitarnih ter drugih pravic, ki izhajajo iz zakonov Republike Slovenije.¹⁰

Zveza je nestrankarska organizacija državljanov slovenske narodnosti oziroma slovenskega rodu, ki živijo v mestu Tuzla in okolici.

Glavni programski cilji so bili:

- zbiranje, spoznavanje in druženje državljanov slovenske narodnosti in slovenskega rodu, kakor tudi članov njihovih družin; cilj je negovati jezik in običaje slovenskega naroda in omogočiti članom, da se obširnejše seznajajo s kulturnimi, gospodarskimi in zgodovinskimi tradicijami Republike Slovenije ter slovenskega naroda,
- sodelovanje s slovenskimi zvezami v Republiki Bosni in Hercegovini, ki že obstajajo (Zenica,

bova to združenje, društvo imenovala preprosto skrajšno Zveza, ker so ob registraciji tega združenja, druženja, društva v simbolih in na žigu jasno zapisali: Udruženje Slovenaca Tuzle – Zveza Slovencev Tuzle Republika Bosna in Hercegovina.

⁷ 23. 11. 1993.

⁸ Informator – udruženje Slovenaca Tuzla – Informativni centar, novembar, 1993, Broj. 1. Arhiv Republike Slovenije, AS 1134, Republiški komite za mednarodno sodelovanje SRS, a. e. 108/1355.

⁹ Slovenska skupnost Tuzla, Udruženje građana slovenačkog porijekla Tuzla, Združenje prebivalcev slovenskega rodu, Kronologija Slovenske skupnosti v Tuzli, ob 10. letnici obstoja Slovenske skupnosti v Tuzli, Tuzla, 8. 2. 2004. Arhiv Republike Slovenije, AS 1134, Republiški komite za mednarodno sodelovanje SRS, a. e. 119/1417.

¹⁰ Pooblastilo Udruženja Slovenaca Tuzla – Društva Slovencev Tuzla, Tuzla, 27. 4. 1994, Arhiv Republike Slovenije, AS 1134, Republiško komite za mednarodno sodelovanje SRS, a. e. 108/1355.

⁴ Slovenska skupnost Tuzla, Združenje prebivalcev slovenskega rodu, Udruženje građana slovenačkog porijekla Tuzla, Kronologija Slovenske skupnosti v Tuzli, ob 10. obletnici obstoja Slovenske skupnosti v Tuzli, Tuzla, 8. 2. 2004, Arhiv Republike Slovenije, AS 1134, Republiški komite za mednarodno sodelovanje SRS, a. e. 119/1417.

⁵ Službeni list SR BiH št. 5/90 in št. 21/90.

⁶ Ob pregledovanju gradiva sva naletela na problem samega poimenovanja te skupnosti Slovencev v Tuzli, saj se pojavljajo različne verzije kot npr. Slovenska skupnost Tuzla – Udruženje građana slovenačkog porijekla Tuzla, Združenje prebivalcev slovenskega rodu (Kronologija slovenske skupnosti v Tuzli, ob deset letnici obstoja Slovenske skupnosti v Tuzli, Tuzla, 8. 2. 2004), Udruženje Slovenaca Tuzla, Združenje Slovencev Tuzla, Društvo Slovencev Tuzla ipd. Po ponovnem pregledovanju sva se odločila, da

- Kakanj, Sarajevo), pa tudi pomoč zvezam, ki nastajajo,
- sodelovanje z zvezami drugih narodov, s katerimi živijo v Tuzli, kakor tudi s humanitarnimi organizacijami v Republiki Sloveniji, Republiki Bosni in Hercegovini in mestu Tuzli,
- sodelovanje z zvezami Slovencev zunaj Bosne in Hercegovine,
- posredovanje in oživljanje sodelovanja na vseh področjih življenja med mestom v katerem živijo, in Republiko Slovenijo, še posebno s podkrepitvijo gospodarskega, kulturnega in znanstveno-tehničnega ter športnega sodelovanja med Tuzlo in Republiko Slovenijo v okviru Zveze,
- skrb za "starostna" gospodinjstva, ekonomski in socialni položaj članov Zveze, zaposlitev članov Zveze,
- pravna pomoč članom Zveze, kakor tudi zaščita človekovih in nacionalnih pravic članov,
- skrb za interese slovenskih podjetij v Tuzli,
- skrb za izobraževanje otrok in mladine v duhu ozaveščanja o pripadnosti slovenskemu narodu. V okviru te dejavnosti omogočiti šolanje oziroma še dodatno šolanje nadarjenih učencev in študentov v Republiki Sloveniji s tem v zvezi. To se ne nanaša samo na otroke slovenskega rodu, ampak tudi vse drug prebivalce Tuzle,
- ustanovitev informativnega središča v okviru katerega bi ustvarili komunikacijsko zvezo z Republiko Slovenijo in z drugimi deželami in posamezniki v svetu; cilj je zbirati, prenašati, shranjevati in obdelovati informacije o delu Zveze in drugih področjih, ki so zanimiva za Zvezo,
- dejavnosti Zveze pri obrambi Republike Bosne in Hercegovine,
- za vse programske cilje naj bi skupščina Zveze oblikovala posebne komisije – klube; njihova prva naloga je bila, na osnovi sprejetega programa Zveze pripraviti predlog operativnega programa dela. O predlogu programa naj bi razpravljali upravni odbor zveze, pri uresničevanju celotnega programa pa naj bi za primerno pomoč poskrbele tudi poslovalnice – agenture slovenskih podjetij v Tuzli.

Poleg glavnih programskih ciljev je imela tudi naloge:

- ščititi pravice in interese svojih članov ob morebitnem kršenju,
- obveščati javnost v Sloveniji o problemih članstva,
- zavzemati se za človekove pravice Slovencev in posameznikov, če so te ogrožene,

- sodelovati s podobnimi organi in organizacijami, ustanovami, podobnimi zvezami v deželi, državami in posameznimi državljani,
- vzpodbujati članstvo in druge zainteresirane državljane, da bi se seznanili s slovensko kulturo, umetnostjo, folkloro, jezikom, gospodarstvom in v tem okviru organizirati tribune, razstave, seminarje in podobno,
- organizirati gospodarske dejavnosti in zagotoviti servisiranje uslug ob pomoči svojih članov in drugih oseb.¹¹

V Zvezi je bilo izključeno politično, strankarsko in dobičkarsko delovanje in se je prizadevala samo za uresničevanje omenjenih ciljev. Simbol Zveze je Triglav v treh barvah: beli, modri in rdeči. Pod simbolom je na levi strani izpisano Zveza Slovencev Tuzle Republike Bosne in Hercegovine, na desni strani pa Zveza Slovencev Tuzle Republike Bosne in Hercegovine. Himna Zveze je pesem največjega slovenskega pesnika, dr. Franceta Prešerna "Zdravljica", ki je tudi uradna himna države Slovenije. Pečat Zveze je okrogle oblike, s premerom 30 mm in simbolom Zveze v sredini, ob robu pečata je v latinici izpisano: Udruženje Slovenaca Tuzle – Zveza Slovencev Tuzle Republika Bosna in Hercegovina.

Zveza je bila registrirana na višjem sodišču v Tuzli,¹² k temu je geografsko tudi sodila. Delati je začela po registraciji.¹³ Do organiziranja pokrajinske konference za Republiko Bosno in Hercegovino je imela Zveza neposredne stike s Slovensko izseljensko matico v Ljubljani in vlado Republike Slovenije oziroma z izbranimi predstavniki.

Najvišji organ Zveze je skupščina, sestavljena iz vseh članov Zveze. Delovanje Zveze med zasedanji vodi upravni odbor; ima sedem članov: predsednika zveze oziroma skupščine po položaju, predsednika in podpredsednika upravnega odbora, tajnika Zveze in osebo, ki je odgovorna za računovodstvene in blagajniške posle in še dva člana.

¹¹ Arhiv Republike Slovenije, AS 1134, Republiški komite za mednarodno sodelovanje SRS, a. e. 108/1355.

¹² Viši Sud U Tuzli, Broj: R-II-329/93, Tuzla 15. 9. 1993. Tu piše: RJEŠENJE; Udruženje Slovenaca Tuzla, ispunjava uslove za registraciju propisane Zakonom o udruživanju građana, Sl. List SR BiH br. 5/90 i 21/90 i upisuje se u jedinstveni registar društvenih organizacija i drugih udruženja ovog suda u knjigu II, pod rednim brojem 329/93 dana 15. 9. 1993 (Arhiv Republike Slovenije, AS 1134, Republiški komite za mednarodno sodelovanje SRS, a. e. 108/1355).

¹³ Na temelju člana 11 Zakona o združivanju državljanov, Sl. List BiH št. 5/90 in št. 21/90.

Upravni odbor daje iniciative, načrtuje in usmerja delo skupščine in svojega predsednika, sestane se najmanj vsake na tri mesece. Upravni odbor lahko za posamezne dejavnosti izoblikuje stalne ali pa začasne komisije. Člani teh komisij so lahko tudi osebe, ki niso člani Zveze, vendar se strinjajo s cilji programa in statuta in želijo delovati v tem smislu. Predsednik upravnega odbora je odgovoren za finančno poslovanje Zveze in skrbi za zbiranje sredstev, članarin, dotacije, darove, kakor tudi za vse druge oblike financiranja. Tajnik Zveze opravlja vse tehnične in upravne posle.

Zveza ima še nadzorni odbor in častno sodišče – to razpravlja o spornih zadevah. Zveze ima redne in izredne člane. Redni člani so lahko le osebe slovenskega rodu in njihovi družinski člani in lahko sodelujejo pri vseh programskih ciljih Zveze.

V okviru Društva Slovencev Tuzle naj bi oblikovali tudi Informacijski center Združenja Slovencev Tuzle.¹⁴ Skrbel naj bi za evidenco društva (osebne podatke, plačilo članarine, socialne izkaznice članov itd.). Zato načrtujejo informacijski sistem BBS, Bulletin Board System – "javni bilten Sistem" ali "javna računalniška mreža v malem". Tako so predvideli razne povezave in včlanitev v katero izmed mrež BBS pa tudi nakup osnovne programske opreme. Vse to naj bi v določenem času preraslo v časopis društva.

V Tuzli je imela Iskracommerce svoje poslovne prostore. Na podstrešju je imela predstavništvo, za pritličje pa je sklenila podnajemniško pogodbo z zasebnim servisom. Zveza je prosila za te prostore in jih tudi dobila. Prav tako je želela Iskracommerce za svojega generalnega sponzorja.

Članstvo Zveze Slovencev Tuzla

Sama Zveza je bila ustanovljena avgusta 1993. V letu 1994 je imela že okoli 1000 članov slovenskega rodu in njihovih staršev, kot je vidno iz poročila nadzornega odbora Zveze v septembru 1994; takrat je bilo v Tuzli vključenih 426 gospodinjstev s 1056 člani. Prvi predsednik Zveze je bil Ivan Jauševac (Janez Jauševac).

Struktura in število članov Zveze – Uruženja Slovenaca Tuzla do tretjega kolena v ravni liniji;¹⁵

Skupno število članov	1693
Število družin slovenskega rodu	639

Struktura članstva po rodu:

Rojeni v Sloveniji	139
I. koleno	393
II. koleno	401
III. koleno	125
zakonci	635
Skupaj:	1693

Nacionalna struktura:

Slovinci do tretjega kolena	1070
Hrvati	209
Srbi	136
Bošnjaki – Muslimani	218
Črnogorci	12
Ostali	48
Skupaj	1693

Struktura slovenskih družin v Tuzli in bližnji okolici:

Število	Tuzla	Lukavac	Živince	Banovići	Skupaj
Z 1 članom	86	9	17	9	121
Z 2 članoma	149	13	29	10	201
s 3 člani	100	8	11	6	125
s 4 člani	103	10	22	35	170
S 5 člani	13	1	3	0	17
s 6 člani	5	0	0	0	5
Skupaj	456	41	82	60	639

V Arhivu Republike Slovenije je tudi arhivsko gradivo, s še bolj razdelanim seznamom članov Zveze Slovencev Tuzla.¹⁶ Izdelal ga je Informacijski center Združenja 8. 4. 1994. Vsebuje te podatke:

Seznam članov Zveze Slovencev Tuzla po gospodinjstvih:

- z enim (1) članom 87
- z dvema (2) članoma 145
- s tremi (3) člani 103
- s štirimi (4) člani 118
- s petimi (5) člani 14.

Seznam članov Zveze, ki so se včlanili po 1. aprilu 1994, a njihove pristopnice niso obdelane v Informacijskem centru Udruženja;

¹⁴ Vodil ga je Želimir Gerčar.

¹⁵ AS 1134, Republiški komite za mednarodno sodelovanje SRS, a. e. 108/1355.

¹⁶ Spisak članova udruženja Slovenaca Tuzla – domačinstva; Arhiv Republike Slovenije – AS 1134, Republiški komite za mednarodno sodelovanje SRS, a. e. 108/1355.

Seznam članov in družin Zveze Slovencev Tuzla, z dne 2. 5. 1994;

Spisek otrok članov Zveze Slovencev Tuzla, ki vsebuje: priimek, ime, datum rojstva in mesto rojstva;

Seznam Zveze Slovencev Tuzla;

Program dela Zveze Slovencev Tuzla.

Delovanje Zveze Slovencev Tuzla

Pri Zvezi Slovencev Tuzla je bila najdejavnejša komisija za socialno delo (Komisija za socialni rad). V letu 1994 je imelo društvo 1693 članov, 170 otrok do 10. leta starosti, 270 članov starih od 10 do 18 let, 370 članov stareih okoli 55 let. 177 je bilo huje bolnih (kardiocirkularni sistem, urogenitalni sistem in maligna obolenja. Nekaj je bilo tudi tuberkuloze in bolezni metabolizma). Zelo slabo je bilo materialno stanje 63 članov. Članov s fakultetno izobrazbo je bilo 135, z višješolsko 75 in srednješolsko 440.¹⁷

Že v samem začetku delovanja je Zveza poslala več kot 15 pisem, prošenj za pomoč pristojnim vladnim institucijam v Sloveniji. V glavnem odgovorov niso dobili. Hkrati društvo ugotavlja, da v Sloveniji ne vedo, kako težko živi maloštevilna etnična skupina v Tuzli.

Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije je tudi organiziralo razne razgovore o evakuaciji Slovencev iz Tuzle. Glavni problem so bile nepremičnine, ki so jih imeli v Tuzli. Stališče slovenskega zunanjega ministrstva je bilo, da ni možnosti za razne zamenjave. Vedno pa je bila poudarjena pomoč slovenskih podjetij.

Predstavniki Zveze Slovencev v Tuzli je bil Franc Lorger. Od leta 1987 je živel v Ljubljani, informacije iz Tuzle pa je prejemal od sorodnikov. Slovenska skupnost je štela 1200 ljudi, ki po njihovem mnenju izpolnjujejo pogoje za pridobitev državljanstva RS. Srednja generacija po večini želi vztrajati v Tuzli, starejše ljudi bi radi poslali v Slovenijo, otroci pa nimajo prihodnosti. Odšli bi v svet, če bi imeli slovenske potne liste. Najbolj so potrebovali pomoč v hrani in zdravilih. Slovenci iz Tuzle so hoteli večjo moralno pomoč, kot npr. pismo predsednika republike ali pa obisk predstavnika Republike Slovenije, da bi vedeli, da tudi matica ni povsem pozabila nanje.

Toliko bolj jih je presenetila informacija, ki je bila objavljena na radiu Republike Bosne in Herce-

govine, da je vlada Slovenije na priporočilo parlamenta sredi decembra 1993 sprejela odlok o evakuaciji Slovencev in njihovih družinskih članov iz Republike Bosne in Hercegovine v Republiko Slovenijo.

Ko je vlada Republike Slovenije nakazala določeno pomoč, si je Zveza sposodila od Logističnega centra brezplačno nafto in tovarnjake, da bi pomoč pripeljali do Tuzle. Vlada Republike Slovenije je namreč za Tuzlo, Živinice, Banoviče in Lukavac poslala 290 družinskih paketov, vendar je že med prevozom 30 kompletov izginilo. Ko je prišla pomoč, so imeli 476 registriranih družin, to je 1315 članov, od tega 300 otrok. Delitev je bila v bistvu polovična, saj so člani morali plačati stroške za prevoz od Zenice do Tuzle; to pa ni zmanjšalo veselja pokvarilo občutka, da niso pozabljeni v domovini.¹⁸

Zanimivi so podatki, ki jih najdemo v arhivskem gradivu kot na primer odprto pismo, ki ga je Združenje Slovencev Tuzle 14. 2. 1994 poslalo predsedniku in vladi Republike Slovenije.¹⁹ V njem je pojasnilo položaj Slovencev v Bosni in Hercegovini in cilje društva, povezane z matico oziroma domovino, pa tudi, da so ostali vezani za tradicijo, kulturo, da bi lahko naprej gojili slovenski jezik.

Obstaja dopis, ki ga je Zveza posredovala Rdečemu križu Slovenije²⁰ ali Karitasu Slovenije.²¹ V njem so navedene cene kakršnih v normalnih okoliščinah niso bili vajeni. Tu vidimo, kakšna je bila življenska raven takrat – saj so navedene cene osnovnih živil:

- 1 kg moke – 15 DM
- 1 lite olja – 30 DM
- 1 kg sladkorja 35 DM
- 1 navadno milo – 5 DM
- 1 zobna krema – 12 DM
- osebni dohodki zaposlenih meščanov 5 – 8 DM
- pokojnine upokojencev 3 do 5 DM

Zveza je delovala tudi v izobraževanju. Organizirala je več tečajev slovenskega jezika. V Tuzli je bilo prvo srečanje otrok slovenskega rodu iz BiH; otroci, ki obiskujejo dopolnilni pouk slovenščine v

¹⁷ Arhiv Republike Slovenije, AS 1134, Republiški komite za mednarodno sodelovanje SRS, a. e. 108/1355, 119/1417.

¹⁸ Arhiv Republike Slovenije, AS 1134, Republiški komite za mednarodno sodelovanje SRS, a. e. 108/1355, 118/1417 in 107/1351.

¹⁹ Otvoreno pismo predsedniku in vladi Republike Slovenije, Tuzla, 14. 2. 1994 – AS 1134, Republiški komite za mednarodno sodelovanje, a. e. 118/1417-7.

²⁰ Pismo Društva Slovencev Tuzle za pomoč. Arhiv Republike Slovenije, AS 1134, Republiški komite za mednarodno sodelovanje SRS, a. e. 108/1355.

²¹ Glej opombo 14.

Sarajevu, Banjaluki, Tuzli in Vitezu, so izvedli kulturni program.²²

Delovanje slovenskih zvez – društev v Bosni in Hercegovini

Dobro delovanje Slovencev v Tuzli dokazuje tudi pismo Zveze Slovencev v Bosni in Hercegovini (Savez Slovenaca u Bosni i Hercegovini) iz Sarajeva; v njem piše, da so se Slovenci v Tuzli in Travniku prav uspešno organizirali in se opravičujejo, ker niso prišli na zborovanje v Tuzli (28. septembra 1994).²³ Tudi sama Zveza je poudarjala željo vseh, ki se v BiH počutijo doma, čeprav so slovenskega rodu, da vztrajajo pri vrednotah kot so strpnost, spoštovanje in vzajemnost in da so pri negovanju lastne nacionalne identitete, ustvarjanju trajnih vezi s tradicijo zazrti v svoje izhodišče.

Na prvih sestankih sarajevskih Slovencev, ki jih je organiziral sarajevski predsednik Aleksander Novak, so sodelovali mnogi, ki so potem v organiziranih konvojih odšli v Slovenijo, vendar je bilo v letu 1994 v Zvezi še vedno 1300 članov, od teh 996 Slovencev. Med njimi jih je bilo približno 400 strokovnjakov z visokošolskimi diplomami. Sama Zveza je težila k povezavi vseh Slovencev vseh območij Republike Bosne in Hercegovine, da bi bili samostojnost, neodvisnost in lastno delovanje, kar najbolj učinkoviti, vendar pa naj bi bili pri tem združeni v povezavo, ki bo delovala skupno tam, kjer je to smiselno in razumljivo. Samo povezovanje so koncipirali v smislu notranje organizacije, strukture, ki bo temeljila na delovanju v odborih – humanitarnem, kulturnem gospodarskem in splošnemu cilju. Na ta način bi se lahko le posamezne strukture konkretnije med seboj povezovale.

Slovenija je za celotno Bosno in Hercegovino iz sklada sredstev za Slovence po svetu prispevala 13.769.324,00 SIT.²⁴ V letu 1994 je vlada Republike Slovenije dala na račun društva 11.100 DM, in sicer za delovanje društva; donacija gospodarstva Slovenije je znašala 7.000 DM. Opozorila bi, da podatki niso preverjeni.

Delovanje Slovencev v Tuzli pa je v imenu slovenskih zvez – društev osrednje Bosne predstavil Parlamentarec;²⁵ v njem je Slavica Pavlovič iz

slovenske skupnosti Tuzla v imenu slovenske zveze – društev osrednje Bosne predstavila slovenske skupnosti v federaciji Bosni in Hercegovini, ki delujejo v Sarajevu, Tuzli ter osrednji Bosni (v Zenici, Kaknju, Travniku in Brezi) in so se oblikovale po razpadu SFRJ med vojno. Samo delovanje je prikazovala kot težavno, ker še niso ustanovili krovne organizacije. Glavni problem, ki ga je navedla, je bil nedoločen status, vizumi (za obisk rojakov in sorodnikov v Sloveniji so potrebovali vizume), problem pridobivanja slovenskega državljanstva. Zato so predlagali zakon o statusu Slovencev brez slovenskega državljanstva. Najbolj so bili prizadeti tisti, ki so odšli iz Slovenije pred prvim popisom leta 1948. Prav tako je opozorila, da ne obstaja meddržavni sporazum o zdravstvenem, invalidskem in pokojninskem zavarovanju, da ni slovenskega radijskega in televizijskega signala, slovenskih tiskanih medijev, za spremljanje TV- programa prek satelita pa bi potrebovali dekodeerje. Glavna prošnja je bilo sodelovanje s slovenskimi podjetji, ki bi lahko del poslovnih prostorov odstopili za društvene dejavnosti in zaposlovali mlade slovenskega rodu, skratka, zavzemajo se za boljše gospodarsko sodelovanje.

Tudi v Republiki srbski je bila ustanovljena zveza Slovencev; in sicer Zveza Slovencev v Republiki srbski.²⁶ Ustanovljena je bila 5. januarja 1998 in je imela že v začetku več kot tisoč članov iz severnega dela republike. Na celotnem območju Republike Srbije živi okoli tri tisoč Slovencev. Zveza si je od začetka delovanja prizadevala za varstvo pravic Slovencev, za kulturne dejavnosti in tudi humanitarno pomoč. Vzpodbujala pa je gospodarsko in drugo sodelovanje. Organizirala je tudi šolo slovenskega jezika in sodelovala z drugimi društvi v Bosni in Hercegovini, tako slovenskimi kot tudi drugih narodnih skupnosti. Zahtevali so tudi sprejetje zakona o narodnih skupnostih.

Zaključek

Ta prispevek predstavlja Zvezo Slovencev Tuzla – Udruženje Slovenaca Tuzla in njihovo delovanje v vojni. Predstavljeno je tudi arhivsko gradivo, ki je prišlo z dopisovanjem v matično domovino. Kaj pa se bo zgodilo z gradivom, ki bo ostalo pri ustvarjalcu, zunaj meja matične države? Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu je v sodelovanju z Inštitutom za slo-

²² Glas Slovenije, junij 2001, str. 14.

²³ Zveza Slovencev v Bosni in Hercegovini – Savez Slovenaca u Bosni i Hercegovini, dopis od Skupštine R BiH, Arhiv Republike Slovenije, AS 1134, Republiški komite za mednarodno sodelovanje, a. e. 118/1417.

²⁴ Arhiv Republike Slovenije, AS 1134, Republiški komite za mednarodno sodelovanje SRS, a. e. 108/1344.

²⁵ Parlamentarec, številka 8, september 2001, leto 6.

²⁶ Parlamentarec, številka 8, september 2001, leto 2001, str. 17.

vensko izseljenstvo Znanstveno raziskovalnega centra slovenske Akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU) pripravil že več seminarjev za izseljenske arhivarje (zadnji je bil od 17. maja do 24. maja 2004).²⁷ Na teh seminarjih so udeleženci dopolnili svoje znanje o pridobivanju, evidentiranju in shranjevanju arhivskega, knjižnega in tudi mu-

zejskega gradiva svojih prednikov. Obiskali so tudi pomembnejše ustanove, ki v Sloveniji opravljajo tovrstno dejavnost. Namen tega članka je opozoriti člane izseljeniških društev in njihove arhivarje na pomembnost arhivskega gradiva, da ga bodo ohranili svojim potomcem v okviru društva ali pa v kakem profesionalnem arhivu.

²⁷ Dopis Ministrstva za zunanje zadeve, Urad Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu št. 187-4/04, z dne 13. 5. 2004. Spis se nahaja v arhivu Arhiva Republike Slovenije.